

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3620>

MEZOPOTAMYA TOPLUMLARINDAN ELDE EDİLEN BAZI TABLETLERİN ANALİZİ: ÇIKARIMIZA DÜŞKÜN VARLIKLARIZ

ANALYSIS OF SOME TABLETS OBTAINED FROM MESOPOTAMIAN SOCIETIES: WE ARE FOND OF SELF-INTEREST ENTITIES

Mustafa SOLMAZ*

Öz

Bizden uzun yıllar önce yaşamış ve uygarlığı başlatmış olan Mezopotamya toplumlarından (Sumerler, Babilliler ve Asurlulardan) elde edilen tabletlerden hareketle insanın durumu hakkında tespitler yapmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla çoğunlukla ticari münasebetleri kayıt altına almak için yazılmış olan tabletlere ve bu tabletleri değerlendiren uzmanların metinlerine müracaat edilmiştir. Nitel bir araştırma yapılmıştır ve doküman incelemesi yöntemine, onun iki türü olan eleştirel söylem analizi ile içerik analizine müracaat edilmiştir. İnsana gerçekçi bir şekilde bakmadığımız veya bakmak istemediğimiz dahası ona olduğundan daha fazla iyimserlik atfettiğimiz anlaşılmıştır. Bu durumun da toplumsal problemlere dair öne sürdüğümüz çözümlerin büyük oranda havada kalmasına yol açtığı ve uygulanabilir bir şeyler üretmemize engel olduğu fark edilmiştir. Geçmiş dönemlerde yaşamış olan insanların da çıkarıcı, menfaatlerine düşkün olduklarını görme cesaretine sahipsek eğer; kapitalizmin ortaya çıkışının beklenmedik bir şey değil, geç kalmış beklenen bir sonuç olduğu anlaşılmıştır. Daha da önemlisi kapitalizmden daha büyük ve tecrübeli bir tehditle karşı karşıya olduğumuzun farkına varılmış ve asıl çözülmesi gereken şeyin de bu olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mezopotamya, Toplum, Uygarlık, İnsan, Kazanç, Çıkar.

Abstract

The aim of the research is to make determinations about the human condition from tablets obtained from Mesopotamian societies (Sumerians, Babylonians and Assyrians) who lived and started civilization many years before us. For this purpose, it was appeal to tablets were mostly written to record commercial relations and the texts of experts evaluating these tablets. A qualitative research was made and it was appeal to document analysis method, its two types of critical discourse analysis and content analysis. It is understood that we cannot or do not want to look at people in a realistic way, and that we attribute more optimism to him than he did. It was realized that this situation caused the solutions we put forward to social problems to remain largely in the air and prevented us from producing anything applicable. If we have the courage to see that the people who lived in the past were also self-interested, fond of self-interested; it was understood that the emergence of capitalism is not an unexpected thing, a expected outcome which was be late. More importantly, we have come to realize that we are facing a greater and more experienced threat than capitalism, and it is determined that this was what needs to be solved.

Keywords: Mesopotamia, Society, Civilization, Human, Profit, Interest.

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3323-7448>, mustafa.solmaz@inonu.edu.tr.

Giriş

Yazıyı bulan ve uygarlığın başlatıcısı olarak görülen Sumerlerin ölümün, acının ve yoksulluğun bulunmadığı bir dönemlerin ülkesi olan Dilmun'dan bahsetmeleri bizlerin çok eski zamanlardan beri altınçağ miti ürettiğimizi gösterir. Hala bizler "Ah o eski yardımsever komşuluk, akrabalık ilişkileri yok mu, şimdi hepsini kaybettik. İnsanlar ne kadar da çıkarıcı ve parayı sever hale geldiler. Samimi dostlar nerede kaldı? Herkes kendi çıkarının peşinde" şeklinde bu altınçağ mitini gizil olarak devam ettiririz. Daha sayamayacağımız birçok sitem bir yandan içimizde iyi niyeti ve samimiyeti hala koruduğumuzu gösterir diğer yandan da ne yazık ki büyük bir yanılsama içerisinde olduğumuzu belirtir. Geçmişe ve insana gerçekçi bir şekilde bakamıyoruz ve dahası ona olduğundan daha fazla iyimserlik atfediyoruz.

Bourdieu'nun kapitalizmin daha doğrusu neo-liberal anlayışların egemenliğine karşı çare olarak sunduğu iki şey vardır. Bunlardan birincisi tam da neo-liberal anlayışların zayıflatmaya çalıştığı şey üzerinde ısrar etmek, sosyal devletin kazanımlarını korumaktır (Bourdieu, 2006a, 15, 54). İkincisi ise ekonomik olanı dışlayan iyi niyet ekonomisine geçmektir (Bourdieu, 2006a, 9-12, 33-34; Bourdieu, 2006b, 188, 196-197; Bourdieu, 2013, 57-59). Açıkçası bizi ilgilendiren asıl olarak bu ikincisidir ve onun da doğru olmadığını düşünüyörüz.

Bourdieu'nun Kabili toplumundaki yaptığı alan araştırmalarından derlediği bilgilere göre yerli topluluklarda ekonomik anlamda geçerli olan şey, hediye-karşı hediye/armağan-karşı armağan ilişkisidir. Hediye-karşı hediye ilişkisi ekonomik olanı dışlamayı, bunun karşılığında da belli bir onur, şeref edinmeyi belirtir (Bourdieu, 2013, 57-59; 167-168; Swartz, 2011, 130-131). Hediye vermek, veren açısından üstün olmayı ifade eder, bundan dolayı eşitliği, insani eşitliği bozucu bir niteliğe sahiptir. Yani hediyeyi almakla toplumsal açıdan daha aşağı konuma düşmüş olan kimse ancak bunun karşılığını vermekle daha önceden sahip olduğu eşitliği, insani onuru ve şerefi kazanır. Peki bu nasıl gerçekleşir? Hediyeyi alan kimsenin, sırf almış olduğu bu hediye nedeniyle karşı-hediye verdiğinin anlaşılması için araya belli bir süre girmelidir. İkinci olarak verilecek karşı-hediyedeki ekonomik olanı belirtecek her ne varsa sökülmalıdır. Çünkü ekonomik olanın önemsiz olduğu gösterilmesi kaydıyla insani onur ve şeref elde edilebilir. Bourdieu'nun varmış olduğu bu sonuçlara kuşkusuz ondan çok daha öncesinde Mauss da varmıştı (Mauss, 2005, 278, 285, 287) dolayısıyla böyle bir tespiti yapma önceliği yalnızca Bourdieu'ya atfedilemez. Daha önemlisi ileri kapitalizm aşamasında yaşayan bizler için iyi niyet ekonomisi olarak adlandırılan bu değiş-tokuş, hediye-karşı hediye ekonomisine dönmeyi istemek ne derece gerçekçi olabilir. Gerçekçi değil çünkü oldukça karmaşıklaşmış ekonomik işlemleri hediye-karşı hediye ekonomisi taşıyamaz. Varsayalım taşıdı, değişen çok da önemli bir şey olmaz. Çünkü hediye-karşı hediyedeki "karşılıklılık", insanın verdiği şeyin değerinde bir nesneyi vb.'ni kabul edeceğini ya da aldığı şeyin değerini vereceğini, vermesi gerektiğini ifade eder. Karşılıklılık düşüncesinde söz konusu olan nesnelerin el değiştirmesi vasıtasıyla üstü örtülmüş çıkarıcılıktır.

Modern ekonomilerle modern öncesi ekonomiler arasında ayırım yapan Polanyi'nin bakış açısına da karşı çıkıyoruz. Karşılıklılık, yeniden dağıtım ve pazar ekonomisi olarak üç tür ekonomik yapıdan bahseden Polanyi'de karşılıklılık yerli topluluklardaki hediye-karşı hediye ilişkisine, yeniden dağıtım merkezietçi yapıyı geliştirebilmiş arkaik imparatorluklarda ve topluluklardaki ekonomik münasebetlere, pazar ekonomisi ise modern ekonomilere denk gelmektedir (Polanyi, 1992, 36). Polanyi, modern öncesi toplumların yani karşılıklılığın ve yeniden dağıtımın egemen olduğu ekonomik yapıların temelinde "gömülülük" bağlı olarak işlediklerini öne sürer. Daha sonradan gömülülük kavramı yerine ağ analizi kavramını geçirmeye çalışan Granovetter'in de amacı Polanyi gibi ekonomik münasebetlerin kendi başlarına bir şey olmadıklarını, onların toplum tarafından yapılandırıldığını belirtmektir. (Granovetter-Swedberg, 1992, 9). Ekonomik ilişkilerin toplumsal olarak yapılandırılması ahlakın, dinin vb. kurumların ekonomik eylemleri belirlemesi anlamına gelir. Ekonomik işlemler bu tür kurumların ya da değerlerin dışında gerçekleşemez. Tüm bunlardan çıkartılması gereken sonuç modern öncesi toplumlarda ekonomik işlemler yalnızca bu alanın kurallarıyla yani kâr amacıyla açıklanamaz. Ekonomik eylemlere nüfuz eden, onların yalnızca kâr ya da benzeri çıkarıcı amaçlar doğrultusunda gerçekleşmesini engelleyen devasa bir toplumsallık vardır. Belli oranda bu düşünce doğru olsa da onu yanlışlayan kanıtlar da çoktur. Amacımız da Mezopotamya tabletlerinden elde edilen sonucun bu büyük teorisyenlerin varsaydıkları şeylerle uyuşmadığını göstermektir.

Araştırmamızı yaparken bizi rahatsız eden soru tam olarak şu olmuştur: "İnsanı olması gerektiği gibi mi göreceğiz yoksa iyisiyle-kötüsüyle onu olduğu gibi mi kabul edeceğiz?" Kuramsal açıdan büyük oranda insana birinci şekilde yaklaşmaktayız ve buradan hareketle de gerçekleşmeyen, gerçekleşmesi zor olan çözümler üretmekteyiz. Bir defa olsun, insanı olduğu gibi kabul edip buna göre çözümler üretmek bitmez tükenmez çilemizi azaltamaz mıyız?

a. Genel Ekonomik Manzara

Evlilikten ticarete kadar bütün işlemler, Mezopotamyalılarda kayıt altına alınır. Toplumdaki hemen her şey, sözleşme konusu edilirdi (Bottéro, 2005, 94, 96; Bottéro, 2012, 209; Çığ, 1996, 28, 30, 35, 72-73). Sözleşmenin uygarlığın başlangıcında olan bu insanlar arasında önemli bir yere sahip olması bir şeyi gösterir ki Marx'ın ile Engels'in (Marx, 2003, 377; Marx, 2009, 47; Engels, 2003, 70-71) ve Foucault'nun Pierre Riviere vakasının analizinin (Foucault, 2007, 225-226) belirttiğinin aksine sözleşme, kapitalizme özgü bir şey değildir. Sözleşme ticaretin yoğun olduğu toplumlarda karşılaşılan bir şeydir ve ona ihtiyaç duyulmasının sebebi alış-veriş işlemlerinde artan aldatmalar ile sahtekârlıklardır. Aldatmaların ve sahtekârlıkların yaygınlaşması bize yine bir şeyi göstermektedir ki bu olumsuz davranışlarda bulunan insanlar kendi çıkarlarını düşünmektedirler ve gerekirse bunun için bir başkasına zarar vermektan kaçınmamaktadırlar.

Büyük sermayeli ticaretlerde varlıklı bir adam ya da tüccar işini büyütür ve diğer şehirlerle ticaret yaparak büyük kârlar elde etmeye çalışır. Bunu kendisine karşı bazı belirlenmiş yükümlülükleri bulunan fakat büyük oranda da bağımsız hareket eden acenteler vasıtasıyla yapardı. Acente tüccardan para ya da tahıl, yün, yağ veya başka bir tür ticari malı alırdı ve karşılığında kârından sabit bir pay öderdi, kalanını ise kendi hizmetlerinin karşılığı olarak muhafaza ederdi. Acente ile tüccar arasında dolandırıcılığı önlemek için çeşitli düzenlemeler yapılmıştı. Acentenin tüccardan almış olduğu para ya da mal için makbuz vermesi gerekirdi. Aynı şekilde tüccarın da acenteye makbuz vermesi zorunluydu ve acentenin seyahatten dönüşünde sadece makbuzda belirtilen tutarlar yasal yükümlülük olarak kabul edilirdi. Eğer acente uygun makbuzu edinmeyi unutmış ise bunun sorumluluğunu kabul etmiş sayılırdı (King - Hall, 2012, 245).

O dönemlerde de seyahatler çeşitli riskler taşırdı ve acentelerin yolculuk ettikleri kervanlar, haydutların saldırılarına maruz kalırdı. Meydana gelebilecek zararların, malların ticareti için hayatını riske atan acentelere değil; mallarını veren ancak şehrinde emniyet içerisinde yaşayan tüccarların üzerine yüklenmesi adildi. Fakat kendilerine verilen malları ya da parayı kötüye kullandıklarının kanıtlanması üzerine acenteler tüccara/tüccarlara almış oldukları paranın üç katını vermek zorundaydılar. Öte yandan kendilerine iade edilmiş vadesi gelen tutarları inkâr ederek acenteyi ya da acenteleri dolandırmaya teşebbüs ettiğinin kanıtlanması üzerine tüccarlar da acenteye bu tutarın altı katını tazminat olarak ödemekle yükümlüydüler (King - Hall, 2012, 248).

Tüccar acenteye bazen yol boyunca bulabildiği şehir ve kasabalardaki en iyi pazarlarda elden çıkaracağı mallar bazen de dönüşünde yabancı şehirlerden çeşitli mallar alması için para verirdi. Eğer girişim başarılı olursa tüccar ve acentesi kârları paylaşırdı fakat eğer acente kötü anlaşmalar yapmışsa, almış olduğu malların bedelini tüccara geri ödemek durumundaydı. Şayet tüccar herhangi bir kâr kaybını tehlikeye atacak şekilde anlaşmamışsa, kendisine geri ödenecek miktar, verilen malların değerinin iki katı şeklindeydi (King - Hall, 2012, 248).

Mezopotamya'nın ekonomik hayatının bir diğer özelliği ise hisseli şirketlerden oluşan işletmelere sahip olmasıdır. İşletmenin başında bulunan baba genellikle Asur'da yaşardı ve onunla birlikte bulunan hanımı ile kız çocukları ise ürünlerin hazırlanmasını sağlardı. Daha genç olan çocuk kervan ticaretleri ile Asur ve Anadolu arasında mekik dokurdu. Daha tecrübeli olan büyük çocuk ise Anadolu'da bulunur ve işleri yürütürdü (Michel, 2013, 47-48). Asurlu tüccarlar Babil'den kumaş ve bakır, Afganistan'dan ise kalay getirerek bunları eşek kervanları vasıtasıyla Anadolu'ya taşıdı, karşılığında da altın ve gümüş almışlardır (Öz, 2005, 3). Anadolu'dan altınları altını verip bunun karşılığında, yeniden satmak için Elamlılardan kalay almışlardır. Gümüşü ise Babil bölgesinden alacakları tekstil ürünleri için vermişlerdir. Önemli olan şu ki bu aile firmalarında herkes kendi çıkarı için çalışırdı ve bir kadın tarafından gönderilen mektuptaki geçen şu sözler durumu yeterince gözler önüne sermektedir: "Niçin sen ve erkek kardeşin sürekli olarak altınınız ve gümüşünüz üzerinde tartışıyorsunuz?" (Michel, 2013, 42, 46). Tartışan kardeşlere gönderilmiş olan bu mektup, sermayenin aile içerisine gelmesiyle birlikte dağıtımında anlaşmazlıkların olduğunu daha önemlisi aile üyelerinin kendi çıkarlarının ve menfaatlerinin farkında olduklarını gösterir.

b. Kazanç Hırsı

Bir efendi ile kölesi arasında geçen ilginç bir diyalog kâr konusuna değinmektedir. "- Köle buraya gel! - İşte, geldim efendi! - Yatırım yapmak istiyorum! -Yap, efendi, [yap]! Yatırım yapan insan anamalı korur ve kârını çoğaltır! - Pekala, hayır, köle, yatı[rım] yapmak istemiyorum! - Yapma, efendi, yapma![Parayı] vermek aşk yapmak gibi [tatlıdır]; ancak [onu] geri almak, doğurmak kadar zahmetli! Anamalı yok [ederler], seni sürekli lanetlerler, Bu anamalı [kâr]ını [da] kaybettirirler!" (Bottéro, 2012, 282-283). Verilmiş olan alıntıda değinilmesi gereken şeylerden birincisi bir malın korunmasının ve kârının artırılmasının yolunun yatırım yapmaktan geçmesidir. Ancak yatırım sayesinde bunlar korunabilir ve artırılabilir. İkinci ise insanların seve seve yatırım yaptıkları fakat bu yatırım sonucunda bazen ana malı

(sermayeyi, kapitali) ve onun kârını kaybetmeleridir. İki hüküm taban tabana zıttır fakat her ikisinde de tekrar eden şey sermaye ve kâr ilişkisidir. Kârın sermayeyle ilişkili olmasıdır.

Eski bir Asur sözünde “gümüş kâr yapmadığında acıktır, borç sözleşmeleri iptal edildiklerinde ölür ya da öldürülür.” (Michel, 2013, 50). Bir aile üyesi, “babama ait 2 talent kalayı gönder ki onun için kâr yapabileceğim her neresi olursa oraya yatırabilirim” (Michel, 2013, 43) derken yine yatırımın kâr getirecek alanlara yapılacağını belirtmektedir. Bir baba ise oğluna şöyle demektedir: “bizim işler sonlandığı için, bana en azından hızlıca hem (sana gönderdiğim) textilin hem de eşeklerin getirisinden 10 mina gümüş gönder, ben iki talent kalayı alacağım ve bunu sana göndereceğim, sen de kâr yapmaktan zevk alabileceksin. Gümüşümü hiç harcama!” (Michel, 2013, 46).

Girişimciler yaptıkları işlemlerin sonucunda elde ettikleri gümüşleri mümkün olduğunca uzun süre ellerinde bulundurlardı ve onu sermayelerini arttırmak için kullandılar. En son durumda tapınağa ya da saraya ödemeleri gereken miktarları verirlerdi (Goddeeris, 2007, 201-202) ve bu arada o sermayeyi başka işlerde kullanarak daha fazla kâr elde ederlerdi.

Faiz kârdan farklı olsa da insanın çıkarına düşkün bir varlık olduğunu yeterince gösterir. Kazanmış olduğu parayı kendisi harçayabilecekken bunu başkasına verip kullandıran kimse, bu işlemin sonucunda da bir fazlalık ister. Ancak bu fazlalık nedeniyle sahip olduğu zenginliği bir başkasına geçici süreliğine kullanabilir.

Eski Anadolu’da erkek tüccarlarla birlikte kadınlar da ticari faaliyetlerde bulunmuşlar özellikle de aktif olarak tahıl ticaretiyle ilgilenmişlerdir. Bu bayanların başında yerli Madawada gelmektedir. “Madawada, Kubidahsu ve karısı Azulsa’dan 3 mina gümüş alacaktır. 2 mina gümüş için 1 mina gümüş faiz ilave edecek. (Kalan) 1 mina gümüş için (ise) 10 çuval arpa, 10 çuval buğday, 1 besili sığır ve 60 ekme (verecek). Toplam 4 mina gümüşü ve yarısı arpa, yarısı buğday 20 çuval tahıl hasat mevsiminde ona (Madawada’ya) verecek...” (Öz, 2014, 20).

Yine Anadolu’da yaşayan insanlar arasında düzenlenen bir belgede “6 seql liti (cinsi) gümüş, Sasia ve Sasina üzerindedir. Nimahsusar alacaktır. Çuval (içindeki tahıl) ve 2 şimid arpayı, 1/3 şimid buğdayı, gümüşün faizi olarak bağ bozumuna kadar verecekler.” (Öz, 2014, 29).

Faiz ve tefecilik işleri Babil’de bir zamanlar o kadar çığırından çıkmıştır ki tefeciler, peşinat olarak vermiş oldukları tohumluk buğdaya güvence olması açısından rehin aldıkları arazileri ve mülkleri çeşitli hilelerle talep eder hale gelmişlerdir. Böylesi kimselere karşı Hammurabi merhameti göstermemiştir ve bu işlere bulaşmış tefeci ne kadar büyük ve nüfuzlu olursa olsun cezalandırılması için Babil’e gönderilmesini emretmiştir (King - Hall, 2012, 273).

c. Miras Tek Başına Açılıp-Açılmaması

Ekber evlat hakkının kaynağının da Mezopotamyalılar olduğu çıkarımında bulunabilmemizi sağlayan şey, mirasla ilgili uygulamaların genel olarak en büyük erkek çocuğun lehine düzenlenmiş olmasıdır. Çünkü miras olarak verilecek servetin oluşumunda kardeşlerine göre en büyük katkıyı büyük olan yapmıştır. Ancak bu durum yine de ailenin diğer üyelerinin miras haklarının güvence altına alınmadığı anlamına gelmemelidir. Öyle ki kızların bile miras alma hakkı vardır ve bu durum önceden güvence altına alınmıştır. “... İya ve İkuppıya yılda 6’şar mina bakırı kızım Ahatum’a verecekler. Oğullarımın hepsi borcuma karşı duracaklar. Bir kardeş diğeri olmaksızın ister Asur’da isterse kırsalda (Anadolu’da) tabletlerimi açamayacak... Vasiyetimin uygulayıcısını yemine sevk eden, mirastan çıkarılacaktır. Ayrıca borcu kendisi ödemek zorunda olacaktır.” (Albayrak, ?, 141). Mirasın düzenlenmesi toplumdan topluma değişir, bunda herhangi bir beis yoktur. Tablette ilgi çeken şey, diğer kardeşler olmaksızın tabletin açılmayacağıdır. Tablet açılması için kardeşlerin hepsinin bir arada bulunmasının istenilmesi güvensizlikten, bu güvensizlik de tableti diğerlerinin olmadığı durumda açan kardeşin aldatma ihtimalinden kaynaklanabilir.

Babillilerde koca olan eş, çeyiz olarak verilen köleleri ya da arazileri kullanma ve bunlardan gelir elde etme hakkına sahipti fakat onları satamazdı. Çünkü herhangi bir çocuk olmadığı müddetçe çeyiz, prensipte eşin ailesine aitti ve onun çocuksuz ölmesi durumunda da el vurulmadan geri verilmeliydi. Bundan dolayı çeyiz ya da diğer özel malların teslimi mümkün merteye çocukların doğacağı zamana kadar geciktirilirdi. Çünkü doğan çocuklar annelerinin ölümünden sonra çeyizi paylaşabilirlerdi (Wunsch, 2007, 245).

d. Gözü Açıklık

Asur ticaret kolonilerine ait bir tablette verilen yünün karşılığının özellikle bir başka mal vasıtasıyla ödenmesi değil yalnızca parayla ödenmesi gerektiğinin önemine değinilmektedir. “Buzia ve Amur-ili’ye, Nunu şöyle söyler: Yoktur, (ama) bugünden itibaren mevcut olacak yünü, tüccar olmadan dikkat edin ve

paraya çevirin. Yünün parası olan 5 sekel gümüş, kassarum (olan) Nazum üzerindedir. İnnaya'nın oğlu Assur-malik alacaktır. Sözümlü, Buzia'ya söylemeye dikkat et." (Öz, 2014, 120). Tüccar olarak bahsedilen kimse bu konudaki memur olan kassarum'dur. Mektubu yazanın amacı da memur olmadığı bir zamanda Buzia ve Amur-ili'ye yünleri teslim etmelerini ve bunun karşılığında gerekli olan ücretin parasal karşılığını almalarını söylemektir.

Başka bir belgede şayet altın saf ise verilen yünün karşılığında onun (altının) alınması yok değilse bakırın alınması gerektiği belirtilir. "Yüne gelince, yazdığım gibi eğer altın temizse, sen ve Puzur-Assur (onu) mühürleyiniz. Eğer altın mevcut değilse, yünün fiyatını bakır olarak Puzur-Assur'a ver..." (Öz, 2014, 121). Oldukça uzun bir zaman önce yaşamış olan bu insanların düşünmelerindeki inceliği görmeliyiz. Başlı başına altın onlar için yeterli değildir saf altın onlar için önemlidir. Değeri düşük olsa da başka bir maddeyle karıştırılmamış olan bakır saf olmayan altından daha iyidir.

Belgelerde kaçakçılığa da rastlarız. "...onun kaçak malını Erraya'nın oğlu Pūšu-kēn'e / sevk etmişti ve onun kaçak malı yakalandı ve saray Pūšu-kēn'i hapse attı..." (Öz, 2005, 6-7). Ya vergilerden kurtulmak ya da satılması yasaklanmış, bundan dolayı piyasada bulunabilirliği karaborsa haline gelmiş malların vaat ettiği büyük kârları edinebilmek için Asurlular şehre gizli ya da dar yollardan kaçak malları sokmuşlardır.

Gözü açıklığı eleştiren tabletlere de rastlarız. "Tartıyı bilmesine rağmen sahtekarlıkta bulunan, iki ağırlık biçimini kullanan ve bu yüzden birisini düşürürken..." diye devam eden tablette bu kimsenin kazanç ve kayıplar konusunda hayal kırıklığına uğrayacağı belirtilir. "Dengeyi bilen ve iki tür değil, iyi bir ağırlık ölçüsünü kullanan" kimseye ise her şeyin iyi bir ölçü ile sunulacağı belirtilir (Gwendolyn, 2007, 84-85). Mısırları ya da borçları minimum standartla değerlendiren fakat geri ödemesinde çok daha büyük meblağlar isteyen bir kimseyi halkın lanetinin hemen yakalayacağı, şayet kabul edilmiş olan tarihten önce herhangi bir geri ödeme talep ederse de bu kimsenin suçlanacağı ifade edilmiştir (Gwendolyn, 2007, 91).

Sonuç

Yararlanmış olduğumuz tabletler ve metinler büyük oranda ekonomik sözleşmelerle ilgilidir ve bizlere bir şeyi göstermiştir: Uygarlığın başlangıcında da olsa, bizlerden binlerce yıl önce yaşamış olsalar da insanlar çıkarlarına düşkündür. Bu anlamda çıkarına düşkünlük, daha fazlasını kazanma ve elde etme arzusu kesinlikle günümüze kapitalizmine hasredilemez. İnsanın çıkarıcı olmasını kapitalizme ve günümüzün koşullarına bağlamak yerine kapitalizmi ve daha başka sistemleri, insanın ta en başından beri sahip olduğu özelliğe, çıkarına düşkün olmaya bağlamak daha doğru bir bakış açısı olur. Kant'ın metafizikte ve epistemolojide yapmış olduğu devrimi, kapitalizmde de yapmalı ve çıkarına düşkün bir varlık olan insanı merkeze, kapitalizmi ise çevreye koymalıyız. Kapitalizmin insanlardan bağımsız oluştuğunu ve onları denetim altında tuttuğunu düşünemeyiz. Aksine kapitalizmi de diğer tarihsel sistemler gibi çıkarına düşkün insan varlıklarının ürettiğini ve ona karşı etkili bir çözüm öne süreceksek onların bu gerçekçi yönünü dikkate almamız gerektiğinin bilincinde olmalıyız.

Yapmış olduğumuz araştırmadan elde etmiş olduğumuz ikinci sonuç, yakın dönem düşünürlerinin tespitlerinin çok da geçerli olmadığı yönündedir. Bourdieu'nun ve ondan öncesinde Mauss'un hediye-karşı hediye/armağan-karşı armağan ilişkisinin dile getirilmesinin her şeyden önce gelişmemiş topluluklarla, ilkel topluluklarla ilişkili olduğu; bizim eriştiğimiz verilerin ise uygar toplumlarla, yerel toplulukların gelişmişlik düzeyinin daha üst seviyeleriyle ilgili olduğu, bundan dolayı eleştirinin geçerli olmadığı ileri sürülebilir. Erişmiş olduğumuz sonuçlar uygarlığın başlangıcıyla ve insanın çıkarına düşkün bir varlık olmasıyla ilişkili olsa da bu tespitlerin doğruluğunu ilkel topluluklar üzerine araştırma yapmış olan Lévi-Strauss da teyit eder. İkel Nambikwara yerlileriyle ilişkili Lévi-Strauss'un yaptığı araştırmalar göstermektedir ki yalnızca uygar toplumlar değil aynı zamanda paraya sahip olmayan yerli topluluklar bile çıkarına düşkündür. Bunu Nambikwaralar ile komşuları arasındaki değiş-tokuşlarda verilen hediyelerin karşılığının alınmaması nedeniyle ortaya çıkan büyük çatışmalarda görmekteyiz. Değiş tokuşlar tamamlandıktan sonra gruplardan birinin payına düşenden hoşnut kalmaması, onun haftalar ve aylar boyunca (aldıklarının dökümünü yaparak ve kendi verdiği armağanları anımsayarak) bir hınc biriktirmesine yol açar (Lévi-Strauss, 1994, 318).

Ekonomik işleri toplumun yapılandırması hemen ekonomik işlemlerdeki kâr hırsını, menfaatçiliği ortadan kaldıracak mıdır? Belirli ölçüde toplumun ve ona ait kurumların, normların ve değerlerin ekonomik ilişkileri etkilediği doğrudur ve uygun olan da budur. Fakat tabletlerden elde edilen verilerde de görüldüğü üzere insanlar kâr için, daha fazlasını kazanmak için büyük bir uğraş içerisindedirler. Dahası onların çıkarına düşkünlüğü yalnızca ekonomik işlemlerde değil, aile içi ilişkilerde bile görürüz. Bundan dolayı bir kardeş diğeriyle "o benim malım", "bu senin malın" münakaşasına girer.

Son olarak bizden sonraki araştırmacılara yönelik önemle altını çizmemiz gereken şey alışıldık, bilimsel görünümlü kabulleri sorgulamaları ve onları kabul etmemeleridir. Bu kabullerin başında ise

geçmişe yönelik sürekli olumlu bir tutuma sahip olma, kusursuzluk atfetme şimdiki ve geleceğe yönelik ise olumsuz tavır takınma, sürekli kusur bulmak gelir. Böylesi bir yaklaşımla hiçbir sorunu çözemeyiz. Yapsak yapsak sürekli geçmişini överiz, şimdikiyi ise söveriz. Geçmiş dönemlerin, geçmiş dönemlerde yaşamış olan insanların da çıkarıcı, menfaatlerine düşkün olduklarını görme cesaretine sahipsek eğer; kapitalizmin ortaya çıkışının beklenmedik bir şey değil, geç kalmış beklenen bir sonuç olduğunu da anlarız. Daha da önemlisi kapitalizmden daha büyük ve tecrübeli bir tehditle karşı karşıya olduğumuzu anlarız ve asıl çözülmesi gereken şeyin de bu olduğunun farkına varırız.

KAYNAKÇA

- Albayrak, İrfan (?). *Kültepe'de Ele Geçen Vasiyetnamelere Göre Eski Anadolu'da Miras Anlayışı*. Erişim Adresi: <http://www.ayk.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/01/ALBAYRAK-İrfan-KÜLTEPE'DE-ELE-GEÇEN-VASİYETNAMELERE-GÖRE-ESKİ-ANADOLU'DA MİRAS-ANLAYIŞI.pdf>. [Erişim Tarihi: 26.08.2019], s. 135-150.
- Bottéro, Jean (2005). *Eski Yakınoğu: Sümer'den Kutsal Kitap'a*. Çev. Adnan Kâhiloğulları-Pınar Güzelyürek-Lale Arslan Özcan. Ankara: Dost Yayınları.
- Bottéro, Jean (2012). *Mezopotamya: Yazı, Akıl ve Tanrılar*. Çev. Mehmet Emin Özcan-Ayten Er. II. Basım. Ankara: Dost Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2006a). *Karşı Ateşler*. Çev. Halime Yücel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2006b). *Pratik Nedenler*. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver. II. Basım. İstanbul: Hil Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2013). *Seçilmiş Metinler*. Türkçe Söyleyen: Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Çığ, Muazzez İlmiye (1996). *Sumerli Lüdingirra*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Engels, Friedrich (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Basım Yeri Belirtilmemiş: Eriş Yayınları.
- Foucault, Michel (2007). *XIX. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti*. Çev. Erdoğan Yıldırım-Alev Özgüner. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goddeeris, Anne (2007). *The Old Babylonian Economy*. *The Babylonians: An Introduction*, Edited by Gwendolyn Leick. London and New York: Routledge, s. 198-209.
- Granovetter, Mark ve Richard Swedberg (1992). Introduction. *The Sociology of Economic Life*. Edited by Mark Granovetter and Richard Swedberg. Boulder-San Francisco-Oxford: Westview Press, s. 1-26.
- Gwendolyn Leick (2007). *The Babylonians: An Introduction*. London and New York: Routledge.
- King, Leonard William ve Henry Reginald Holland Hall (2012). *Yeni Keşifler Işığında Mısır, Kalde, Suriye, Babil ve Asur Tarihi*. Çev. Arıcan Uysa. İzmir: İlya Yayınları.
- Lévi-Strauss, Claude (1994). *Hüzünlü Dönenceler*. Çev. Ömer Bozkurt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Marx, Karl (2003). *Kapital I*, Çev. Alaattin Bilgi. III. Basım. Basım Yeri Belirtilmemiş: Eriş Yayınları.
- Marx, Karl (2009). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*. Çev. Kenan Somer. Ankara: Sol Yayınları.
- Mauss, Marcel (2005). *Sosyoloji ve Antropoloji*, Çev. Özcan Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Michel, Cécile (2013). Economic and Social Aspects of the Old Assyrian Loan Contracts. *L'economia dell'antica Mesopotamia (III-I millennio a. C.) Per un Dialogo Interdisciplinare*. Roma: Sapienza Università Di Roma. 41-55.
- Öz, Esmâ (2005). *Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Anadolu'nun Etnik ve Sosyal Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Öz, Esmâ (2014). *Kültepe metinleri Işığında Eski Anadolu'da Tarım ve Hayvancılık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Polanyi, Karl (1992). The Economy as Instituted Process. *The Sociology of Economic Life*. Edited by Mark Granovetter and Richard Swedberg. Boulder-San Francisco-Oxford: Westview Press, s. 29-51.
- Swartz, David (2011). *Kültür ve İktidar*. Çev. Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wunsch, Cornelia (2007). The Egibi Family. *The Babylonian World*. Edited by Gwendolyn Leick. New York and London: Routledge. s. 236-247.